

Planeringssektionen 14.1.2020, granskad och kompletterad 29.1.2020

Namngivning av brandgator

Målet är att föreslå namn för brandgatorna. Genom att brandgatorna får namn blir det lättare att orientera sig och de för Vasa kännetecknande brandgatorna får större synlighet. Valet av namn kan även bidra till större förståelse av historien.

Namngivningen av brandgatorna har beretts på Planläggningen. Arbetet med att ge brandgatorna namn startade i en idégrupp år 2015 med deltagarna Bertil Björklöv, Rauno Grönbacka, Veikko Laakso och Mona Louhelainen från den tvåspråkiga studiecirkeln Vasa 400 vid Vaasa-opisto. Uppgifterna och minnesbilderna har granskats och kompletterats. Som källor har använts bl.a. företags och föreningars publikationer, Vasas adressböcker, kartor. Till Planläggningens namngrupp har Anne Majaneva, Emma Pitkäjärvi och Aila Virtanen hört.

Målet är att namnet på brandgatorna ska ha anknytning till nya Vasas historia.

Ett mål är att namnförslagen ska anknyta till olika tider, ska lyfta fram stadens offentliga och privata verksamhet och inslag i dem, ska beakta tvåspråkigheten och andra för centrum och Vöråstan karaktäristiska drag.

Alla brandgator som finns mellan två kvarter får namn. Målet är att namnet framför allt ska ha anknytning till platsen i fråga. Namnet påminner om något som har varit betydelsefullt eller särpräglade i brandgatans omgivning. Namnet är platsens minne.

I Vasa centrum och Vöråstan finns sammanlagt 41 brandgator, varav sju redan fått namn i samband med detaljplanläggning eller enligt separat beslut av stadsstyrelsens planeringssektion.

Stadsstyrelsens planeringssektion godkände 14.1.2020 Planläggningens namnförslag för offentligt framläggande.

Förslag till namn på brandgatorna

1. Hörymyllynkuja / Ångkvarnsgränden

Industrirådet A.A. Levón (1820 Brahestad–1875 Vasa) flyttade efter Vasa brand år 1852 ångkvarnsverksamheten, som hade startat i Alkula, i närheten av nya Vasa hamn. Efter Levóns död grundades Wasa Ångkvarns Aktiebolag år 1876. Tack vare ångkvarnen, bomullsfabriken, sockerfabriken och andra industrianläggningar utvecklades Vasa i slutet av 1800-talet till Finlands fjärde viktigaste industristad efter Helsingfors, Tammerfors och Åbo. I början av 1900-talet hörde Ångkvarnen till Finlands viktigaste livsmedelsindustrianläggningar. Ångkvarnen var i funktion till år 1983.

År 2003 flyttade Åbo Akademis enhet i Vasa till ångkvarnens tegelbyggnader. Området fick det nya namnet Academill. På f.d. Vasa Ångkvarns tomter invid Skolhusgatan färdigställdes i början av 2000-talet bostadsvåningshus.

2. Tuomarinkuja / Domargränden

År 1776 grundades i Vasa Kungliga Vasa hovrätt. I nya Vasas strandpark färdigställdes år 1862 statliga ämbetshuset, där hovrätten och länsstyrelsen placerades. Kungliga hovrätten blev Kejserliga Vasa hovrätt 1808 och sedan år 1917 har dess namn varit Vasa hovrätt. Vattenöverdomstolen, som grundades år 1962,

placerades i anslutning till Vasa hovrätt, och sedan år 1989 har den varit en självständig överdomstol. Sedan Vasa hovrätt grundades har den haft 33 presidenter. Den första kvinnliga hovrättspresidenten i Finland var Ritva Hyöky (1919 Kajana–1999 Vasa) under åren 1975-1989.

3. Taiteilijankuja / Konstnärsgården

Konstmuseet Tikanojas konsthem finns på Hovrättsplanaden 4. Handlanden, fabrikören, konstforskaren Frithjof Tikanoja (1887 Kälviä–1964 Vasa) donerade sitt hem och sin betydande konstsamling till Vasa stad år 1951. Hemmet blev ett konstmuseum. Frithjof Tikanoja var en kulturperson, som utöver bildkonst älskade litteratur och musik samt sjöng i kör. Han understödde i synnerhet finskspråkiga kultur- och bildningsprojekt, bl.a. var han med och grundade Vasa konstförening år 1917. Konstsamlandet började när han gifte sig med Roosa Myntti och flyttade till Hovrättsplanaden 4 år 1918. Roosas syster Lyyli och bror Eetu var konstnärer. Frithjof Tikanoja samlade konst i sitt hem, allt från gamla mästare till modernister, och ville även erbjuda andra konstupplevelser.

Bildkonstnär Nandor Mikola (1911 Budapest–2006 Vasa) bodde på Strandgatan 11A. Han flyttade till Finland år 1935 och bodde i Vasa under åren 1938–1947 och från år 1961. Han utförde sitt livsverk som akvarellist, och motiven var stilleben, landskap och detaljer i naturen. Han undervisade och gjorde målning med vattenfärger känd. Han var med och grundade Akvarellkonstföreningen i Finland. Nandor Mikolas akvarellmuseum fanns i tullhuset under åren 1995–2004. Nandor Mikola förlänades professors värdighet år 1979.

4. Maanmittarinkuja / Lantmätargården

Vasa läns lantmäterikontor fick ett eget hus i strandparken år 1912. Under decenniernas gång förändrades lantmäteriverksamhetens tyngdpunkter. Vasa läns lantmäterikontor upphörde med sin verksamhet år 1991. Den ersattes av Vasa lantmäteribyrå i ämbetshuset i Brändö. Lantmäterikontorets byggnad har sålts till ett privat företag och i den finns affärslokaler.

Innan lantmäterikontoret byggdes hade lantmäteriärendena skötts i anslutning till länsstyrelsen, i statens ämbetshus, där även Vasa hovrätt verkade.

5. Vanginvartijankuja / Fångvaktargården

Redan på 1600-talet fanns det fångar i Korsholms slott. Under den autonoma tiden (1808-1917) grundades flera olika fångelser i olika delar av landet. Vasa länsfängelse byggdes i strandparken vid utkanten av nya Vasa under åren 1861-63 med fångar som arbetskraft, kyrkan och förvaltningsflygeln samt fjärde våningen blev klara år 1890, idrottshallen och den öppna avdelningen blev klara år 2001. Ända sedan 1800-talet har målen för fångvården varit social och yrkesmässig rehabilitering av fångarna och förstärkning av deras självkänsla. Nu heter fångelset Vasa fängelse och det hör till Västra Finlands brottsförklaringsregion. I fångelset finns 58 platser för män och kvinnor samt en öppen avdelning med 12 platser för män. Personalen består av ca 60 personer, varav ca 40 är fångvaktare.

På Strandgatan 18 färdigställdes år 1961 ett bostadshus för Vasa fångelses personal. På den här, statsägda tomten har det funnits tjänstebostäder ända sedan 1890-talet. År 2010 sålde staten fastigheten till ett privat företag.

6. Lastentarhankuja / Barnträdgårdsgränden

Svenska folkbarnträdgårdsföreningen inledde sin verksamhet i september 1898 och grundade Svenska folkbarnträdgården. Barnträdgården började med tre rum och kök i en hyreslägenhet på Handelsplanaden 42, antalet barn var 49. Barnen kom från fattiga hem, undernäring och infektionssjukdomar försvagade många barns hälsa. Barnträdgården fick större utrymmen på adressen Skolhusgatan 56 och 58, sannolikt i

slutet av 1920-talet. Barntädgården övergick i stadens ägo år 1930. År 1952 fick den namnet Gustavsborgs barntädgård. När lagen om barndagvård trädde i kraft år 1973 fick den namnet Gustavsborgs daghem. Verksamheten fortsätter på Skolhusgatan 56 och 58 i två trähus.

Den finskspråkiga barndagvården har en liknande historia. Den inledde sin verksamhet på initiativ av Vaasan kansanopistoyhdistys år 1899. Den var verksamhet i flera olika hyreslägenheter, tills dess att den kom till sin nuvarande plats på Barnhemsgatan 8.

På Strandgatan 23-24 verkar det tvåspråkiga, privata daghemmet Strandsvalan, som är byggt på 1980-talet.

7. Makkaramestarinkuja / Korvmästargränden

Som den första i Vasa började Johan Klinkmann med korvtillverkning år 1874, han hade flyttat till Vasa från Mecklenburg-området. Hans son Hugo Klinkmann fortsatte sin fars arbete som korvmästare. Hugo Klinkmann lät bygga ett långt uthus och ett bostadshus på Strandgatan 29 och på innergården en korvfabrik på 1890-talet. Produkterna såldes på salutorget och i saluhallen samt i Brändö. Företaget uppnådde snabbt en ledande marknadsposition i Österbotten. År 1925 byggdes ett stenhus med garage och källare samt bostäder i övre våningen på tomten. År 1934 blev barnen delägare i fabriken. De två följande generationerna fortsatte med korvtillverkningen. Verksamheten upphörde år 1979 i och med att stora köttförädlingsföretag erövrade marknaden. Ett bostadsvåningshus har byggts på tomten.

8. Soittokunnankuja / Musikkårsgränden

Under den autonoma tiden indrogs och grundades militär och därmed militärmusikkårer enligt det politiska läget. Till år 1817 grundade Vasa bataljon anknöts musikanter enligt svensk modell. Musikkåren var verksam i drygt tio år. Under åren 1854-1867 hörde till Vasa indelta skarpskyttebataljon en musikkår som bestod av signalister. Den ordnade bl.a. konserter och fyrverkeri i nya Sandöparken. Under åren 1878-1902 fungerade en musikkår som bestod av 22 män i anslutning till värnpliktsbaserade Vasa skarpskyttebataljon. År 1953 grundades Vasa garnisons musikkår i stället för nedlagda Sandhamns militärmusikkår. Namnet ändrades till Österbottens militärmusikkår år 1990. Militärmusikkåren använde det tidigare bageriet på kasernefrån och med år 1990. Upptredandena varierade mellan evenemang på garnisonen och underhållskonserter. Efter nedläggningen av garnisonen år 1998 fortsatte militärkåren till år 2013.

9. Palokunnankuja / Brandkårsgränden

Vasa Frivilliga Brandkår rf/Vaasan Vapaaehtoinen Palokunta rf:s före detta hus finns fortfarande på Kyrko-esplanaden 34. Frivilliga brandkåren grundades på ett allmänt möte 1868. Till dess hade det varit en allmän plikt att släcka bränder. Frivilliga brandkåren byggde under åren 1885-87 ett eget hus på tomten Kyrko-esplanaden 34. I huset ordnades kvällstillställningar och klubbkvällar för medlemmarna. Även ett bibliotek fanns i huset. Frivilliga brandkåren hade en hornmusikkår, en kör och en teaterklubb. När yrkesbrandkåren grundades år 1909, minskade den frivilliga brandkårens betydelse och medlemsantalet sjönk. Verksamhetshuset överläts till staden år 1919 men förblev i brandkårens användning. Huset fungerade som teaterlokal för Vaasa Näyttämö under åren 1946-1958 och som ungdomslokal från 1960-talet till 2000-talet, och efter det har det funnits olika typer av kulturverksamhet i huset.

Brandkårsideologin har anpassats till förändringarna i samhället och verksamheten fortsätter. Vaasan Vapaaehtoinen Palokunta ry/Vasa Frivilliga Brandkår rf är en av de äldsta föreningarna som är verksamma i Vasa.

10. Lyseonkuja / Lyceigränden

Avsikten med 1872 års skolordning var att garantera en möjlighet till boklig bildning från folkskola till universitet för alla unga. I olika delar av landet hade man börjat gå in för att inrätta finskspråkiga läroverk. Det första inledde sin verksamhet i Jyväskylä år 1858. I Vasa, en starkt svenskspråkig stad med 6000 invånare, inrättades år 1880 Vaasan suomalainen poikalyseo, som var det första finskspråkiga läroverket i Södra Österbotten. Lyceets första 31 elever kom från 15 olika kommuner. Då hade Vasa 6263 invånare. Skolan startade på Kyrkoesplanaden 27, verkade också på Skolhusgatan 20 och Handelsplanaden 9. Ett eget skolhus blev klart år 1898 på Vasaesplanaden 8. År 1973 blev pojkyceet ett samlyceum för pojkar och flickor. Skolan har i årtionden haft namnet Vaasan lyseo eller Vaasan lyseon lukio. Ett undantag är de två läsåren 1973-75, då skolan hette Vaasanpuistikon yhteislyseo. Nu heter den Vaasan lyseon lukio.

Den korta gatan norr om Vasaesplanaden och väster om Trefaldighetskyrkan har fått namnet Lyseonkatu/Lyceigatan. Namnet anknyter till angränsande Vasa svenska lyceum. Genom att ge brandgatan invid Vaasan lyseo namnet Lyseonkuja/Lyceigränden får även det finskspråkiga lyceet i Vasa sitt namn på gatuskylten. De snarlika gatunamnen Lyceigatan och Lyceigränden kan godkännas, eftersom de finns nära varandra och inte används som adresser.

11. Toimittajankuja / Redaktörsgränden

Vasabladet är Österbottens regionala tidning, Finlands näst största svenskspråkiga dagstidning efter Hufvudstadsbladet. Vasabladet grundades år 1856 och är den näst äldsta dagstidningen som fortfarande utkommer i Finland.

Vasabladet trycktes på F.W. Unggrens boktryckeri på Kyrkoesplanaden 18 till år 1931, då Vasabladet och F.W. Unggrens boktryckeri flyttade till det nya stenhuset på Sandögatan 6. Tidningen och boktryckeriet bildades år 1941 till Ab Vasabladet. Vasabladets nya tryckerihus blev klart i Vasklot år 1988. Vasabladet och dess tryckerihus övergick i HSS Media Ab:s ägo 1997. Tryckerihuset såldes till Ilkka-koncernens I-Print Oy år 1999. Vasabladets redaktion har flyttat från Sandögatan 6 till Sandögatan 20.

12. Kellarimestarinkuja / Källarmästargränden

En bland borgarna populär nöjesplats, restaurangägare C.F. Kjellmans hotell på adressen Kyrkoesplanaden 16 hade gått i konkurs 2.7.1868. Det inföll under nödåren 1866–68. Friedrich Ernst, ursprungligen från Hannover, köpte hotellet och flyttade från Uleåborg till Vasa. Hotellet fick namnet Ernsts Hotel, senare Hotell Ernst. Hotellets restaurang bjöd på allt som hör till ett värdshus. Hotellet blev en populär plats för borgare, herrklubbar, handelsresande och teatersällskap vid övergången till ett nytt århundrade. Ända fram till Friedrich Ernsts död upprätthöll makarna restaurangverksamheten. Från år 1908 skötte Ernsts son Alexander restaurangen i tre års tid. När Wasa Teater grundades år 1919 placerades dess teatersal tillfälligt i hotellbyggnadens övervåning och restaurangen flyttades till nedre våningen. Byggnaden brann år 1953 men redan två år senare blev Wasa Teaters eget teaterhus, inklusive restaurang, klart på samma plats. Namnet Ernst finns kvar i restaurangnamnet och nu heter restaurangen Bock's Ernst Salonger.

För Friedrich (Fritz) Ernst, som var hotell- och restaurangägare, användes titeln källarmästare. Från 1800-talet till 1950-talet var källarmästare den vanligaste beteckningen för någon som upprätthöll och basade för en restaurang.

13. Aktivistinkuja / Aktivistgränden

På Skolhusgatan 7 bodde hovrättsrådinnan Alma Skog, född Strømmer (1846 Runsor–1939 Vasa). Hon verkade för svenskspråkig kultur och fosterlandet. Hon var aktivist och arbetade för självständighet samt motståndsledare under åren 1899–1918. Hon motsatte sig bl.a. förryskningsåtgärderna, smugglade material från Sverige och var med och grundade Lotta Svärd-rörelsen.

Hovrättsrådet Harald Boucht (1872 Vasa–1963 Vasa), som bodde på Strandgatan 9, var också aktivist, frihetskämpe och motståndsledare. Han deltog i början av 1900-talet i en aktiviströrelse som motsatte sig förryskningen och senare i jägarrörelsen samt Lapporörelsen.

14. Sähkökuja / Elektricitetsgränden

Länets huvudstad behövde belysning för stadens exteriör och säkerhet. Det räckte inte med talgljus och oljelampor på gatorna, torgen och i hamnen. Behovet av effektiviserad gatubelysning gav upphov till elverket. Elektriska Aktiebolagets bolagsordning godkändes av stadsfullmäktige 13.4.1892. Till verkställande direktör valdes ingenjör J. W. Samberg. Aktierna tecknades av både privata och staden. Ett kraftverk byggdes invid Brändö bro. De första gatlyktorna tändes 25.1.1893. Först anlades elledningar till centrum, i slutet av 1800-talet även till Vöråstan, Brändö och centrums randområden. Bolagets verksamhetshus färdigställdes år 1931 på tomten Kyrkoesplanaden 4. Aktiekapitalet höjdes och Vaasan Sähkö Oy/Vasa Elektriska Ab antogs som namn år 1933. Elbolaget har varit i stadens ägo sedan år 1975. Det nya verksamhetshuset invid Brändö bro blev klart år 2014 på det gamla kraftverksområdets del mot havet. Den gamla verksamhetsfastigheten såldes till en privatföretagare och verksamhetshuset och de övriga byggnaderna på tomten har ändrats till bostads- och affärslokaler.

15. Puhelimenkuja / Telefongränden

Ab Wasa Telefonförening/Oy Vaasan Telefoonyhdistys fick koncession av Kejserliga senaten 17.10.1882 efter Åbo, Tammerfors, Helsingfors och Viborg. Verkställande direktör blev ingenjör J. W. Samberg. Den första centralen, med 50 linjer, fanns på vinden i Vasaesplanaden 11. Telefonföreningens egen centralbyggnad blev klar år 1899 på Museigatan 11 (f.d. Skeppsgatan 7). År 1935 togs en automatcentral med 2000 nummer i bruk för Vasas stadsområde, för övriga samtal behövdes fortfarande telefonister. I skiftet mellan 1940- och 1950-talet utvecklades telefontekniken snabbt, små telefonbolag började ansluta sig till större. Till början av 1960-talet anslöt sig största delen av Vasaregionens 20 telefonbolag till Vasa Telefonförening och namnet blev Vaasan Puhelin Oy/Vasa Telefon Ab. När Vasa Telefon och Etelä-Pohjanmaan Puhelin gick samman år 1989 blev namnet Vaasan Läänin Puhelin Oy/Vasa läns Telefon Ab. År 2008 ändrades namnet till Anvia Abp. Elisa Abp köpte Anvias telekommunikationsfunktioner sommaren 2016 och av de dotterbolag som blev klar hos Anvia bildades Viria Oy Ab i januari 2017. En omändring till bostadsanvändning planeras beträffande tomten för Telefonföreningens centralbyggnad på Museigatan 11.

16. Opettajankuja / Lärargränden

Till Kyrkoesplanaden 11, 13 och 15 har undervisning och lärare anknötning. Vasa övningsskolas årskurser 1–9 är verksamma på Kyrkoesplanaden 11 och 13. (Vasa övningsskolas gymnasium finns på Skolhusgatan 31.) Vasa övningsskola bildades år 1974 genom att Vasa flickskola och Vasa lyceum sammanslogs. I samarbete med Åbo Akademis fakultet för pedagogik och välfärdsstudier ansvarar skolan för den svenskspråkiga lärarutbildningen i Finland. Vasa övningsskolas lärare handleder dem som studerar till lärare vid auskulteringen.

I hörnet av Kyrkoesplanaden och Sandögatan på tomten Kyrkoesplanaden 15 har Vasa arbetarinstitut Arbis verkat sedan år 1975. Före det, under åren 1907-1975 verkade privata Vasa svenska samskola på tomten. På tomten finns fortfarande Kurténska huset, ett år 1862 byggt tegelhus i två våningar.

17. Pankkiirinkuja / Bankirgränden

Industrimannen och politikern Joachim Kurtén hörde till Wasa Aktie Bank/Waasan Osake Pankkis grundare och var dess första verkställande direktör i tjugo års tid. Före det hade han sedan år 1862 fungerat som verkställande direktör för Föreningsbankens filial i Vasa. Wasa Aktie Bank inledde sin verksamhet år 1879 i

Kurténs hemgård på Kyrkoesplanaden 15. I Helsingfors på Södra esplanaden 12 blev ett affärs- och bostadsvåningshus för banken klart år 1899. I Vasa blev ett affärs- och bostadsvåningshus klart för banken på Hovrättsesplanaden 11 år 1904. Banken hade 23 filialer i olika delar av landet, bl.a. i Uleåborg, Björneborg och Borgå. Banken beviljade finansiering i synnerhet till österbottniska spannmålshandlare. Utöver karriären på banken blev Joachim Kurtén en politiskt inflytelserik person i egenskap av borgarståndets representant i lantdagen och i sina förtroendeuppdrag inom Vasa stad. År 1920 fusionerades Vaasan Osake Pankki med Landtmannabanken i Helsingfors och Åbo Aktiebank till Unionbanken i Finland, som fusionerades med Helsingfors Aktiebank, som Föreningsbanken köpte. Joachim Kurtén förlänades kommerseråds värdighet som 42-åring.

18. Vesitorninkuja / Vattentornsgränden

Staden behövde vattenledningar och avlopp för stadsbornas allmänna hälsotillstånd. Hushållsvattnet hade hämtats från stadens allmänna brunnar och vattnet i dem kunde vara förorenat Vattenförsörjningen i Vasa började med vattentornet, vattenledningar och vattenposter. Vattentornet, som är 58 meter högt och har en vattenvolym på 525 m³, färdigställdes år 1915 på en ås i centrum, invid denna brandgata. Det är det äldsta ibrukvarande vattentornet i Finland. Vattentornet används vid styrningen av vattendistributionssystemet och som tryckutjämnare. Vattentornet fungerar även som landmärke.

19. Vahtimestarinkuja / Vaktmästargränden

Traditionellt har en vaktmästare hört till skolornas personal. I år 1923 grundade, privata, för pojkar och flickor avsedda Vasans yhteiskoulus nya del vid korsningen av Kyrkoesplanaden och Fredsgatan har det funnits en vaktmästarbostad. Staden övergick i stadens ägo år 1970. Nu heter skolan Merenkurkun koulu och årskurserna 7–9 går i skola där. När Vaasan yhteiskoulu grundades fanns det ca 22 000 invånare i Vasa.

20. Kivipainonkuja / Stentryckerigränden

På Rådhusgatan 54 har Vasa Stentryckeri Ab/Oy Vaasan Kivipaino funnits. Det grundades år 1923 av G.A. Grön och J.E. Bäck. Företaget flyttade i skiftet mellan 1920- och 1930-talet till Rådhusgatan 54, där två trähus hade byggts. Stentryckeriet verkade i byggnaden invid gatan. Det gjorde konstnärliga samt olika typer av bok- och stentryckeriarbeten inom affärsområdet. Stentryckeriet ändrades till offsettryckeri i början av 1950-talet. Tomten inklusive byggnader såldes år 2009. Nu används trähusen på tomten för boende förutom affärslokalen i källaren i byggnaden invid gatan.

21. Talonrakentajankuja / Husbyggargränden

Brandgatans namn, Tiilitehtaankuja/Tegelbruksgränden, har godkänts i detaljplanen 1970.

I ändan av brandgatan finns fem bostadsvåningshus i sju våningar (Fastighets Ab Sandviksbacken Kiinteistö Oy). De byggdes av Byggnadsfirma K.E. Nyman i början av 1960-talet. Vi bedömer att byggföretagets bostadsproduktion har varit betydande, och det är motiverat att ändra brandgatans namn så att det anknyter till byggandet.

Byggnadsfirma K.E. Nyman, som inledde sin verksamhet år 1949, var en föregångare i fråga om elementbyggande. Dess grundare, Karl Erling Nyman (1921 Korsholm–1974 Rumänien) hade som mål att bygga till rimligt pris och förbättra kvaliteten på boendet. Största delen av produktionen utgjordes av statsbelånade s.k. ARAVA-hus. Detta medelstora byggföretag byggde bostäder från Nyländ till Lappland. Egna betongelementfabriker hade företaget i Liselund i Vasa, Ekenäs, Lovisa och Kemi. Byggnadsfirma K.E. Nyman gick i konkurs under 1990-talets lågkonjunktur.

22. Vesitehtaankuja / Vattenfabriksgränden

Andelslagsideologin kom till Finland från England i slutet av 1800-talet. Under ofärdsåren kunde mindre be- medlade hjälpa sig själva genom att gå samman. En lag om andelsverksamhet stiftades i Finland år 1901. Andelsrörelser för konsumenterna började bildas. Vaasan Työväen Osuusliike/Arbetarnas andelsaffär grun- dades år 1907 i Vasas stadskärna, huvudaffären placerades på Storalånggatan 46. Filialer fanns i centrum, Brändö och Vöråstan samt i Laihela, Jurva, Tervajoki och Ylistaro. På Handelsplanaden 40 fanns en diver- sehandel och en vattenfabrik. Vattenfabrik användes av andelsrörelsen som namn på en läskedrycksfabrik. Vattenfabriken var i gång från början av 1920-talet till slutet av 1950-talet. På tomten byggdes ett bostads- våningshus och i anslutning till det affärslokaler på 1960-talet.

23. Valokuvaajankuja / Fotografgränden

Fotograf Julia Widgren (1842-1917) är en av de första fotograferna födda i Vasa och en av de första kvinn- liga fotograferna i Finland. Hon öppnade år 1866 fotoateljé Pelttari i Widgrenska huset på Handelsplana- den 26, och återvände till samma plats år 1877 och verkade där till år 1904. Hon fotograferade bl.a. Antti Isotalo och Antti Rannanjärvi. Sommar- och vintertid fotade hon ofta utomhus, bl.a. Vasavyerna är histo- riskt betydelsefulla bilder. Hon gjorde studieresor utomlands och ordnade kurser för fotografer. Fotograf- karriären räckte nästan 40 år.

24. Kansakoulunkuja / Folkskolegränden

Enligt folkskoleförordningen (1866) hade alla medborgare rätt till folkskola, vilket förpliktade städerna att grunda folkskolor. Vasas första svenskspråkiga folkskola, Vasa stads svenskspråkiga folkskola startade år 1869 i stenskolan på Handelsplanaden 22. Vasas första finskspråkiga folkskola startade tillfälligt år 1877. Läsåret 1878-1879 fanns det 405 elever i den svenskspråkiga folkskolan och 36 elever i den finskspråkiga folkskolan. En del av eleverna bodde utanför Vasa. Då fanns det ca 6000 invånare i Vasa.

Vasa stad byggde år 1891 en ny folkskola på Rådhusgatan 31, i början var den i gemensam användning men småningom helt i de finskspråkigas användning. De svenskspråkiga fick år 1913 en ny egen folkskola på Handelsplanaden 22. Bägge skolbyggnaderna används fortfarande för undervisning.

25. Wasaborginkuja / Wasaborgsgränden

Namnet på brandgatan, Wasaborginkuja/Wasaborgsgränden, har fastslagits av planeringssektionen.

Fastighetsaktiebolaget Wasaborgs hus finns på Rådhusgatan 21. Det representerar det storskaliga byg- gande som den byggnadsordning som trädde i kraft i början av 1900-talet tillät. Huset blev klart år 1912. Byggherre för huset var affärsman Hugo Sjöblom (1862-1912).

26. Hartmaninkuja / Hartmansgränden

Namnet på brandgatan, Hartmaninkuja/Hartmansgränden, har fastslagits i detaljplanen.

Carl Johan Hartman (1838 Lillkyro-1917 Vasa) grundade år 1862 en kolonialvaruaffär på Hovrättsplana- den 15 invid Vasa torg. Företaget utvecklades till en specialaffär i järnvarubranschen och hörde i början av 1910-talet till de största i Österbotten och hela landet. Fortfarande är familjeföretaget Oy C.J. Hartman Ab:s huvudsakliga bransch järnhandel och affärshuset finns vid torget.

27. Kirjastonkuja / Biblioteksgränden

Namnet på brandgatan, Kirjastonkuja/Biblioteksgränden, har fastställts i detaljplanen.

Personer från Vasa hovrätt grundade år 1794 Läse-Biblioteket för eget nöjes skull och som tidsfördriv. I nya Vasa grundades ett folkbibliotek år 1863 och år 1911 ändrades det till stadsbibliotek. Till att börja med fungerade biblioteket i flera olika lokaler, bl.a. i anslutning till bokhandlar. Stadsbiblioteket fick ett eget hus år 1936 i ändan av denna brandgata.

28. Kenkätehtaankuja / Skofabriksgränden

Namnet på brandgatan, Kenkätehtaankuja/Skofabriksgränden, har fastställts i detaljplanen.

Vaasan Kenkätehdas Osakeyhtiö grundades år 1914 av bl.a. handlandena Frithjof Tikanoja och Emil Havu. Fabriken tillverkade skor för damer, herrar och barn på Handelsplanaden 5 fram till år 1962. En ny fabrik byggdes på Skeppsgatan 13 och där specialiserade sig företaget på herrskor. Företagets namn ändrades till Top-Man Oy år 1973 och det fusionerades år 1984 med moderbolaget Lassila & Tikanoja Oy. Företaget lades ner år 1990 när exporten österut upphörde.

29. Teräksenkuja / Teräsgränden

Namnet på brandgatan, Teräksenkuja/Teräsgränden, är fastställt i detaljplanen.

Rautakauppa Osakeyhtiö Teräs grundades år 1910, grundare var nationellt sinnade kretsar. Affärshuset på Hovrättsplanaden 19 stod klart år 1915. I början av 1960-talet var Teräs Oy Finlands största järnhandel. Situationen förändrades när handels centralaffärer började bilda riksomfattande järnaffärsgrupper. Teräs Oy blev skuldsatt och fusionerades år 1984 med Rautakonttori Oy.

30. Kauppahallinkuja / Saluhallsgränden

Namnet på brandgatan, Kauppahallinkuja/Saluhallsgränden, har fastställts av planeringssektionen.

Saluhallen på Vasaesplanaden 19 byggdes år 1902 för att komplettera utbudet på salutorget i Vasa. Utbudet i saluhallen har förändrats under decenniernas lopp. Den finns fortfarande på sin plats som en del av torgets södra fasad.

31. Teatterinkuja / Teatergränden

När Suomalainen teatteri från Helsingfors besökte Vasa år 1876 var Vasa en liten stad och de finskspråkiga endast en liten minoritet. Under de följande två decennierna utvecklades näringslivet och även den immateriella kulturen betydligt. Teaterutövarna fick utrymmen i brandkårshuset på Kyrkoesplanaden 34. Vaasan Työväen Teatteri började år 1906 i arbetarnas föreningshus på Storalånggatan 53 men var tvungen att upphöra med verksamheten på grund av ekonomiska svårigheter år 1929. Vaasan Näyttämö, den första finskspråkiga professionella teatern i Södra Österbotten, inledde sin verksamhet år 1942. Den var verksam i arbetarnas föreningshus och brandkårshuset. När arbetarnas föreningshus såldes år 1958 köpte teaterstiftelsen det. Teatern överfördes till staden år 1972 och dess namn blev Vaasan kaupunginteatteri.

32. Kauppatkustajankuja / Handelsresandegränden

På hörntomten i korsningen av Hovrättsplanaden och Stationsgatan (f.d. Långviksgatan), Hovrättsplanaden 20, har självlärde handlanden Tuomas Laurell (Lillkyro 1855–Vasa 1925) verkat. Han flyttade till Vasa år 1887 och grundade ett smör- och spannmålexportföretag samt ett importföretag för kolonialvaror. Redan som ung hade han gjort affärsresor till Sverige och bekantat sig med den ryska marknaden. Han marknadsförde finskt smör i England. I början av 1900-talet var han landets största smörexportör. Tuomas Laurell uppskattades av medborgarna och hade många förtroendeuppdrag i Vasa och Österbotten. Han var en på riksnivå betydelsefull, mångsidig affärsman och förlänades kommerseråds värdighet på sin 60-årsdag.

Laurells son fortsatte med affärsrörelsen och smörexporten. Företaget gick i konkurs på 1930-talet. Tuomas Laurell, som blev förmögen på smörexporten, byggde på sin tomt det första affärs- och bostadshuset i tre våningar i Vasa vid sekelskiftet mellan 1800- och 1900-talet. Huset, som höjdes på 1940-talet, är fortfarande i bostads- och affärsanvändning, bl.a. Hotel Astor finns i det.

33. Rosteninkatu / Rosténsgatan

Namnet på brandgatan, Rosteninkatu/Rosténsgatan, har fastställts i detaljplanen.

Eino Rostén (1884 Mariehamn–1955 Vasa) var stadsdirektör i Vasa under åren 1933-1953.

34. Veturinmiehenkuja / Lokmannagränden

Vasa fick en järnväg år 1883. Statliga järnvägarnas lokstall och verkstad i Vasa byggdes år 1882 väster om Storalånggatan. I anslutning till verkstaden i Vasa fanns lokmännens elevskola under åren 1924–1987. Statliga järnvägarna var en betydande sysselsättare när Vöråstan byggdes under 1900-talets första årtionden

Med lokman avses lokförare och lokeldare (Nykysuomen sanakirja 1992).

35. Konemestarinkuja / Maskinmästargränden

Ordet maskinmästare anknyter till verkstäderna väster om Storalånggatan. Statliga järnvägarnas verkstad i Vasa verkade på området under åren 1882–1996. Verkstadsskolan fanns i verkstaden. Metvikens Verkstad/Onkilahden Konepaja verkade på området under åren 1894-1936. Dess kontorsbyggnad fanns på Storalånggatan 13, där den finns fortfarande. År 1936 köpte Wärtsilä Metvikens Verkstad/Onkilahden Konepaja som hade gått i konkurs. År 1996 köpte Wärtsilä även de områden där statliga järnvägarnas verkstad och lokstall fanns. Verkstaden och lokstallet finns fortfarande kvar på sina platser. Wärtsilä har beslutat flytta bort från centrum till Vasklot.

36. Veneenskrapaajankuja / Båtskrapargränden

Det har varit vanligt att båtar förvaras och istandsätts på våren på brandgator i centrum av Vasa och i Vöråstan.

37. Osuuskunnankuja / Andelslagsgränden

Behovet av bostäder var stort i Vasa under 1800-talets sista årtionden. Ett nytt bostadsområde för arbetare planlades norr om centrum och började kallas Vöråstan. I närheten fanns många betydelsefulla arbetsgivare. Det var vanligt att man bodde på hyra. Kooperativt boende blev intressant i början av 1900-talet. Bostadsandelslag grundades mest av järnvägsmän och anställda vid järnvägsverkstaden. Det första bostadsandelslaget i Vöråstan fanns på Långviksgatan 7 och 9, Bostadsandelslaget Framtid /Asunto-osuuskunta Framtid bildades 1906 och omfattade åtta bostäder. På andra sidan om Långviksgatan, på Långviksgatan 4 och 6 bildades Työväen Asunto-osuuskunta Omakoti med aderton bostäder under åren 1911–1912 och det är ett exempel på ett bostadsandelslag som har byggt bostäder ekonomiskt och skött dem i samförstånd. Bägge bostadsandelslagen finns fortfarande. Från 1890-talet till 1930-talet bildades ca 40 bostadsandelslag i Vasa. En del av dem har senare bolagiserats.

38. Kuorolaulunkuja / Körsångsgränden

Wasa Sångargille rf äger f.d. Pohjola Bränneris brännarmästarhus på Vörågatan 12. Huset fungerar som fest- och musiklokal. Wasa Sångargille rf grundades år 1930 för personer intresserade av kvartettsång inspirerade av Gamlakarleby manskör. Nu hör Wasa Sångargille till vårt lands största och mest imponerande

manskörer. Varje år har kören en julkonsert, första maj-sång och uppträdande på självständighetsdagen i Vasa. Kören samarbetar med lokala och utländska körer och musikföreningar.

39. Koululaisenkujja / Elevgränden

På angränsande tomter i Vöråstan, på adresserna Berggatan 5 och 7 har det funnits en svenskspråkig och en finskspråkig folkskola. Metvikens folkskola verkade under åren 1869-1975. Onkilahden kansakoulu inledde verksamheten år 1909. Under den tiden ökade invånarmängden i Vöråstan snabbt och i Vasa fanns det nästan 19000 invånare. Skolbyggnaderna finns fortfarande kvar. På den nu sammanslagna skoltomten verkar årskurserna 1–6 i Onkilahden yhtenäiskoulu. Till Onkilahden yhtenäiskoulu hör Onkilahden koulu och Vöyrinkaupungin koulu. I Onkilahden yhtenäiskoulu verkar Vasa stads musikklasser, som grundades år 1978.

40. Suojeluskunnankujja / Skyddskårsgränden

Vasa finskspråkiga skyddskårs föreningshus Valkolinna byggdes på Långviksgatan 35 under åren 1939-1942. Fastigheten Valkolinna såldes år 1946 till Osuustukkukauppa (OTK) och dess köttförädling verkade i byggnaden under åren 1950-1968. Efter det köpte Rakennusliike A. Hakoranta fastigheten och använde den som lager. Byggnaderna på fastigheten är rivna och fastigheten har ändrats till bostadsändamål.

Skyddskårer började bildas under den anarkistiska tiden hösten 1917 som frivilliga försvarsorganisationer för att försvara fosterlandet och den lagliga samhällsordningen. Under 1920- och 1930-talen hade skyddskårerna 100 000 medlemmar. De starkaste områdena var Vasas, Södra Österbottens och Viborgs skyddskårsdistrikt. Skyddskårerna drogs in enligt villkoren i mellanfredsavtalet med Sovjetunionen år 1944. Likaså indrogs Lotta Svärd-organisationen, som hade verkat i samarbete med skyddskårsorganisationen.

41. Kirjailijankujja / Författargränden

Dagstidningen Ilkkas redaktion och tryckeri verkade på Vasaesplanaden 26 och 28 från år 1906 till år 1962, när den flyttade till Seinäjoki. På Vasaesplanaden 26, invid gatan finns den f.d. redaktions- och kontorsbyggnaden, som har ändrats till bostäder. Tidningen Ilkkas två första chefredaktörer, Santeri Alkio och Artturi Leinonen, var även betydande författare.

Santeri Alkio, ursprungligen Aleksander Filander (1862 Laihela–1930 Laihela) var en självlärd tidningsman, samhällselig påverkare och författare. Med sina böcker ville han väcka den tidens unga. Det mest betydande verket är Puukkojunkkarit. Han ledde ungdomsföreningsrörelsen, var med i nykterhetsrörelsen, var landsbygdspartiet Agrarförbundets chefsideolog och i riksdagen på 1910-talet. Han var chefredaktör för tidningen Ilkka under åren 1906-1930.

Artturi Leinonen (1888 Ylihärma–1963 Vasa) var folkskollärare. I sina pjäser och romaner lyfte han fram den sydösterbottniska landsbygdsbefolkningens liv, i synnerhet dess religiösa, samhällseliga och moraliska problem. Han var en av de ledande krafterna inom ungdomsföreningsrörelsen, var med i det skedet när Vaasan suomalainen teatteri bildades och var i riksdagen som representant för Agrarförbundet på 1930–1940-talen. Han var tidningen Ilkkas chefredaktör under åren 1930–1957 efter Santeri Alkio. Artturi Leinonen förlänades professors värdighet år 1958.